

PAMĚTNÍ
KNIHA
OBCE
JAROMĚŘIC

1763

čís. inv.

Pamětní kniha

(Kronika)

obce

Jaroměřice. (u Těvičova.)

Kniha pořizena za obnos 200 Kč od p. Wolfa v Těvičově.

Pamětní kniha

tato založena byla v listopadu r. 1923 obecní radou
 v Jaroměřicích ve smyslu ustanovení zákona
 ze dne 30. ledna 1920 čis. 80. sbir. z. a nařízení
 a nařízení vlády republiky československé
 ze dne 9. června 1921 čis. 211. sb. z. a nař.

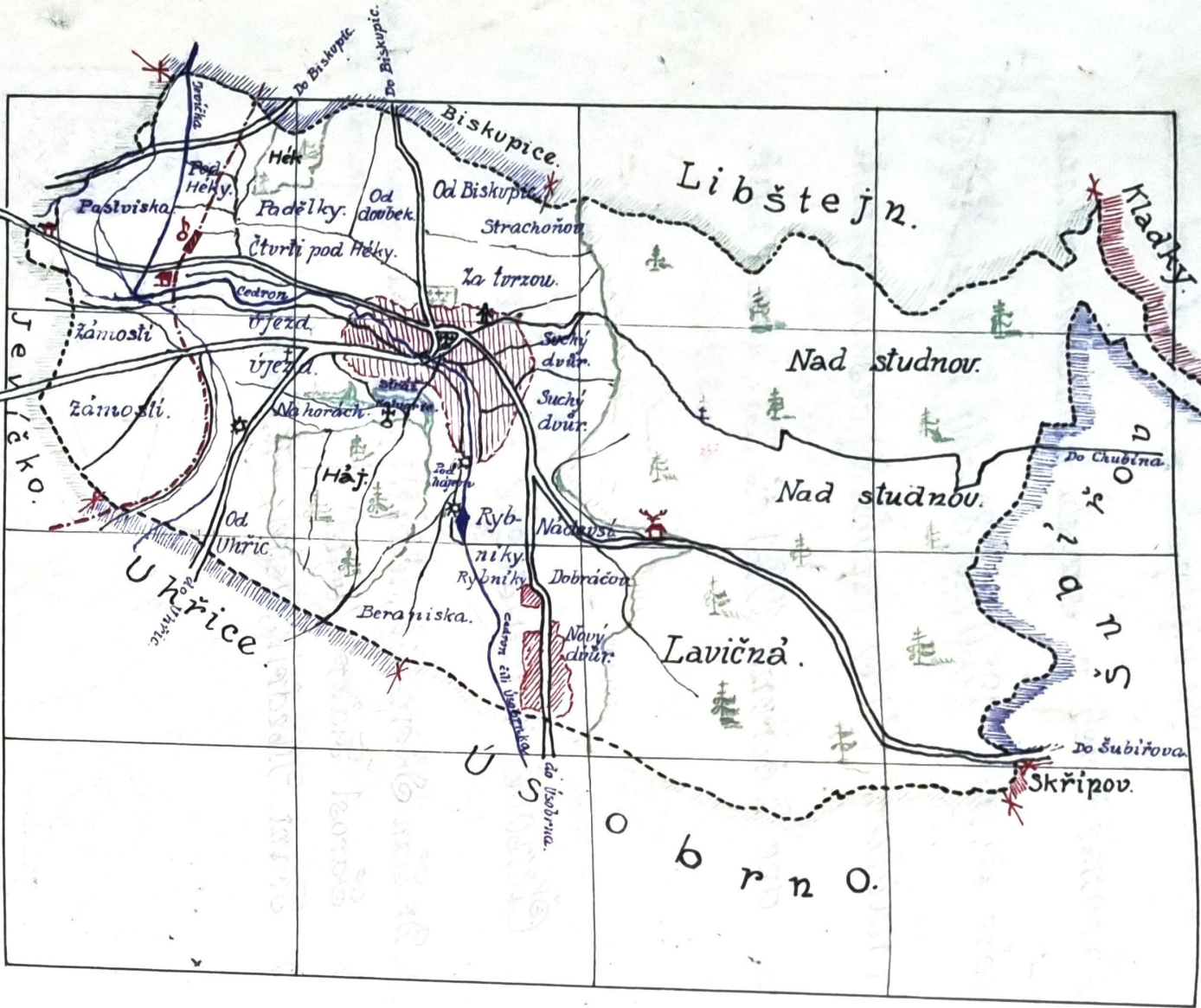
Členové letopisecké komise:

1. Dr. Jan Skřípský, (lékař)		předseda: Lamb. Pazdírek
starosta obce.
2. Jarosl. Fidler, (učitel)		
3. Frant. Medřík, (učitel), kronikář		

Pláček katastru obce Jaroměřie s osadov Hlavý Dvůr.

Kresleno die katastrální mapy.
Medřik.

Výklad značek.

- silnice (okresní)
- cesta polní
- potok
- železnice
- les
- kříž
- kostel
- zámeček
- nádraží
- myslivna
- mlyn
- Lesy popisovány černě,
pole fialově.

Prameny K dějinným událostem
a letům 1914, 1915, 1917..... až 1923.

1. Palackého dějiny,
2. Moravská vlastivěda,
3. Kronika a archiv školní,
4. Kronika a archiv farní,
5. Protokoly o schůzích obecního zastupit.,
6. Jednací protokoly spolků,
7. Vyžádaná sdělení úřadů a úředních
osob.
8. Zprávy hodnověrných svědků.

Popis obce.

Obec Jaroměřice leží v rozkošném údolí (náleží k Malé Haně) protoka Ledronu (Úsobrnky) tvořeném s jižní strany horou Kalvarii a Hájem (453 m) jakožto výběžky Letkovické větve vyvýšeniny Štěpánovské vysočiny Dražanské, se severní strany Jaroměřickým hřbetem planiny Šubířovské, která též vysočině Dražanské náleží. Hřbet tento zakončen jest "Hekern" (413-426 m). Potok zminěný pütěká od jihu, točí se kol úpatí Kalvarie na severozápad, dále i na západ a ovlvá se do říčky Zevičky. Svahy Kalvarie spadají srážně do údolí Ledronu a na úpatí rozložena jest podél potoka věncovitě jižní část vesnice. Za staveními táhnou se zahrady směrem ke Kalvarii po svazích až k lesu, jenž horu na úbočí pokrývá. Několika cestami můžeme vystoupiti na Kalvarii, s níž je krásný rozhled do údolí Malé Haně. Nejpeknější je tak zvaná "cesta křížová", vedoucí od dřevěného mostu (u Rovnerových) okolo školy na Kalvarii. Mohutným dojmem působí tu věkovité lipy, tvořící alej na této cestě. Jehlancovité kamery (obelisky) s obrázky biblickými ukazují, že se tu vykonává křížová cesta z kostela filiálního (ležího uprostřed vesnice) do farního na Kalvarii. Na vrcholku Kalvarie stojí poutní kostelík se šumicími lipami na nádrov. Nedaleko jest budova farní s lozetou (viz str. 19, 15-20). Mimo tyto budovy stojí tu hostinec u Kubi a dvě stavení. Na západním svahu Kalvarie rozkládá se skalenná zmla zvaná "Kadmana", již dle pověr lidu obýval zlý duch "Kadman". (viz str. 15.) Dondnes zachoval se název "u čertího stola", "čertova zahrádka". Hustě zarostlá zmla sloučila za bažantnice. Jižně od Kalvarie rozkládá se pianský les "Háj". Nejvyšší jeho místo sluje "Na pouštee", poněvadž se tam kdysi zdržoval poustevník. Hájem napříč (od sev. k jihu) vede široká cesta, zvaná "cesta poutnická". Ji chodivaly spousty poutníků na Kalvarii k sv. Salvatorovi. Nyní křástupny jejich řidnou a zdá se, že přestanou úplně. Bylo dojemno divati se

Zeměpisný
obraz levého
břehu.

Kalvarie
a okolí.

na mostě odění zástupy Slováků a Slovaček až z uherské strany přišlych, když loučice se s Kalvarií, plakali a líbali zemi. Pod Hájem o samotě stojí „Podhájský mlýn“ na potoce Quatovickém. (Viz str. 26.)

Běh pravý.

Dvěma mosty a několika lávkami spojen je jižní (levý) břeh s břehem pravým, na němž rozkládá se větší část vesnice. Jiř vedoucí zámek s franským dvorem. Střed vesnice tvoří asi filiální kostel. U něho stýkají se všechny silnice obcí vedoucí, zde jest nejzávěšší část vesnice.

Části vesnice.

Ulicemi a potokem rozdělena jest vesnice na části, jímž dle znění protokolu o schůzi obecního zastupitelstva ze dne 7. ledna 1922 (v schůzi měly býti stanoveny názvy částí obce) byla ponechána stará označení a názvy, jeví se takto: Postupujeme-li dle směru potoka od jihu, projdeme částí obce zvanou „Pila“ (též „U pily“) se dvěma mlýny a pilami. Na pravém břehu potoka končí „Pila“ obydlím p. Kříkla č. 134, na levém statkem p. Ille č. 60. Podle potoka pokračuje pak rozsáhlé „náměstí“ končící u železného mostu naproti strojárně p. Vymětalá č. 79. Od mostu, uvedeného dle potoka dále pokračuje „Dolní Kout“. Spojen je uličkou na čís. 84 na Kalvarií vedoucí s řadou domů na svazích hory postavených, kdež lid „Stáž“ („Na stáži“) říká. Polem náměstí postaveny jsou největší statky. Na náměstí stojí sousoší věrozvěstů Cyrila a Metoděje, památný zámek podoby kříže (viz str. 14.) Založen byl v r. 1916 malický sad kol sochy sv. Floriana. Na druhé straně potoka stojí před Rovnerovými transformační stanicí elektrického vedení pro obec Jaroměřice. Z náměstí vychází několik ulic. Od Jevička přijdeme na náměstí ulici Jevičskou (až po palírnu p. Bleiera) s níž kříží ulice Biskupická. Tři ni rozkládá se hřbitov. Další část obce (od palírny Bleierovy až po ústí t. zv. brány, t. j. uličky z náměstí na „Usobrnskou ulici“ vedoucí) leží pod zámkem a též „Pod zámkem“ sluje. Pak pokračuje „Usobrnská ulice“, od níž odbočuje na levo cesta na „Račany“, dále na „Vidleky“, za vesnicí pak v pravo cesta do „Chmelníka“, jímž spojena

jest „Pila“ s ulicí „Usobrnskou“. Na pozemcích katastru Jaroměřického leží též budova nádraží, restaurace u nádraží, hostinec „Chaloupka“ u Jevicka (č. 271.) a hájovna „Na masivě.“ K obci též patří osada „Nový Dvůr“ blízko Usobrna při silnici Jaroměřice - Usobrna ležící. Má 24 domy, a přístupena je do Usobrna.

Chřesnými silnicemi spojena je obec s okolním městem Jevickem (vzdálenost 24 km), s Biskupicemi (28 km), Šubířovem (61 km), Usobrnem (4 - sklárna 48 km), Uhřicemi (46), a Opatovicemi (63 km). Polními a lesními cestami chodí se do Libštejna a Chubína.

Jako obec skládají se Jaroměřice z osady samé a kolonie (osady) „Nový Dvůr“. Rozloha jejich jest dle katastru obec 2. 205 ha 23 a 86 m². Z celkové této výměry jest polí asi 820 ha, luk 112 ha, zahrad 32 ha, pastvin 38 ha. Ostatní půda jest les a půda neplodná. Obec sama jest majitelkou 14 ha 56 a 65 m² polí, 2 ha 63 a 64 m² luk, 1 a 25 m² zahrad, 5 ha 92 a 08 m² pastvin, 7 ha 94 a 64 m² lesa a 38 a 63 m² půdy neplodné (hibitor). Celkem má tedy obec 31 ha 44 a 89 m² vlastní půdy.

Jednotlivé trati pozemků jsou různě pojmenovány a zařazeny do různých tříd. Jižně od vesnice táhnou se po levém břehu potoka role „Beraniška“ zvaná (zařazena do 4, 5, 6. tř.) až k pozemkům obce Usobrna. Na pravé straně potoka od hranice usobrnských až po cestu od horního mlýna (p. brhy č. 115.) do „Brodů“ leží polnosti „Rybníky“ („Na rybníčkách“) a hraničí na silnici usobrnskou (3, 4, 5, 6.) Jižně od „Rybníků“ leží pozemky „Nových Dvůrů“ (4, 5, 6, 7. třída.) Po obou stranách silnice do Šubířova je „Nádersí“ (Hj. nade vsí) (2., 3, 4, 5. tř.) dále pak „Dobráčov“. Uvedené trati polní jsou až po hranice pozemků usobrnských, skřípovských, šubířovských, chubinských, kladeckých, a libštejnských obklopeny lesy. K Šubířovu a Usobrně táhnou se „Lavičná“ (les selský), ostatní les, dle katastru mapy „Nad studnou“ zvaný, patří velkostatku opatovickému. Lid má pro různé části tohoto lesa různá jména. („Lšský vrch“,

Okolní
osady.

Pozemky.

Trati polní a
lesní.

„Závidová“, „Kout“, „Paschy“, „Křibálovská“, „Malení“, „Boří“,
 „Hlouhý řád“, „Kopceček“, „U jedle“, „Hápenice“, „Dolná“,
 „Křaběncin“, „Kamíněk“, „Pod Libštejnem“...)
 Východně od obce Jaroměřice na svahu táhnoucím se k
 lesu nad studnou jsou chudíčké pozemky „Suchý dvůr“
 („U suchého dvora“) (4, 7, 8. tr.) Severovýchodně od obce k
 Libštejnu táhnou se pole „Za tvrzou“ (2, 3, 4) a za nimi
 k lesu pokračuje „Strachonov“ (4, 5) Severně od obce
 v pravo od silnice do Biskupie vedoucí lesí polnosti „U
 Biskupie“ (2, 3, 4) vozovou cestou na Libštejn od pozemků
 biskupických oddělení. Na levo od silnice biskupické až
 po vozovou cestu téměř rovnoběžně se silnicí vedoucí jest
 tratě „U doubek“ (2, 3, 4) a níže k lesu „Hléka“ táhnou se
 „Padělky“ („Padilky“) (3, 4, 5, 6). Severně od cesty (silnice) do
 Jevíčka vedou po svahu k „Padělkám“ a pozemkům
 „Od doubek“ pole lidem „Kříby“ („Na kříbech“) (2, 3, 4, 5), dle
 katastr. mapy „Čtvrť pod Hléky“ zvaná. Pole „Čtvrť
 pod Hléky“ pod silnicí nazývají lid „Čtvrtničky“, dále
 k nádraží „Na kamenné“. U silnice do Jevíčka
 odbočuje na „Kříbech“ t. zv. „Bruškový úvoz“. Tudy pře-
 jede se na pole „Pod Hlékem“ (2, 3, 4) („Za Hléky“) Rozvětve-
 ní tam polní cesty tvoří „Mexicesti“ (2, 3). Za silnicí
 k potočku, již od „Mexicesti“ jsou pole „U města“. Za
 tratě železniční dráhy táhnou se louky „Pastvíska“ (4)
 na pozemky Jevíčka hraničící.

Trati polní na
 levém břehu.

Severně od zmíněných „Branisk“ postupuje les
 „Háj“ (2, 3) s Kálvarií. Na západním svahu Kálva-
 rie kolmým směrem na silnici do Uhřic táhne
 se smola „Kadmana“, o níž byla řeč dříve. Dle kat.
 mapy nazývají se polnosti na levém břehu potočka
 od vesnice až po tratě dráhy, na jihu čarou spoju-
 jící dolní konec „Kadmanův“ s místem, kde po-
 tok le dron pod tratě vtáhá „Újezd“ (2, 3, 4, 5) Lid
 však rozděluje je na „Přísadníka“, „Křivníky“ a „Vlastní“ „U-
 jezd“ mezi „Kadmanou“ a „Hájem“ leží tratě „Dolní“,
 dle kat. mapy „Na horáči“ zvaná. (5, 6.)

Při potoce od Opatovic tekoucím leží louky „Na lavecku“, „Horní louky“, „V mostech“, „Rybník“ (Rovněniv), „Dolní louky“ a u Jevíčka „Pastvíska“. Trati polní za „Újedem“, podél opatovické silnice se táhnoucí až po silnici Jevíčko-Uhřetice, sluje „čámosti“ (za mosty) (2., 3., 4. tr.) Na pravém břehu již rameno opatovického potoka až po silnici Jevíčko-Uhřetice se táhne, sluje obtačí a na Beraniská, se směrně trati polní „Od Uhřetice“ (2., 3., 4., 5.)

Lesy do katastru obce Jaroměřice pojaté trati většinou do 3. třídy (jakostní), pastviny do 1. třídy. Louky zařazené jsou do 2.-7. tr. (lesní louky), zahrady na rovině do 1. tr., na svahu Kalvarie do 3. tr., na svazích k jihu obrácených do 2. třídy.

Dějiny obce.

Jaroměřice leží na starodávné cestě z Olomouce do Prahy, která vedla na Těšovice, Konici a Skřepov ke hradu Usobinskému na Duraně, kde dosud říkájí na „staré cestě“ a odtud podél Usobinky k Jaroměřicům. Odtud pak šla po Jevíčce na Bílou a Platinu k Březové, dále po Svítavě k Litomyšli a na Bratislav, Chrudim, Čáslav ku Praze. Cestou touto veden byl také od pradávna všeck obchod z Ruska, Uher přes Moravu na Prahu. — po ní ubírali se r. 1056 lechové a vládkové moravští od knížete Svatopluka do Chrudimě povolání, kteřížto, vyšedše „za les“ byli z jeho rozkazu na Huttově (zašlý hrad u Trstěnice) zjímáni. Po ní vrátil se dne 25. října 1108 kníže český Svatopluk z polního tažení z Uher.

Jaroměřice založeny byly nepochybně mezi lety 1080—1090 biskupem pražským a spolu olomouckým, Přemyslovcem Jaromírem. Byly až do XIII. století, kdy založeno Jevíčko, poslední větší osadou před lesem na cestě z Moravy do těch a proto říkávalo se zde „na hranicích“, čili „na bráně zemské“.

V Jaroměřicích bývala pomezí celnice, na niž se z Čelnice, včít od Olomouce, Prostějova a od Brna dovážejících zapravovalo clo.

Krajina úrodná od Skalice na Svítavě až k potoce

Jaroměřice leží
na historicky
důležité cestě.

Usobrnice, na jejímž konci Jaroměřice leží, slula od pradávných časů až do poloviny XIII. století, kraj usobrnský (provincia Usobrensis) a celnice zemská v Jaroměřicích jmenovala se také celnice usobrnskou; aspoň ji tak ještě r. 1145 pražský letopisec Vincenc nazývá.

Teprve po založení města Jevíčka v první polovině XIII. století a po osazení Němci zrušena byla stará celnice v Jaroměřicích a zřízena nová v Jevíčku.

Statek a jeho bývalí majitelé.

Pokud jde o statek jaroměřický, příslušel od časů biskupa Jaromira (r. 1088.-1436) k biskupství pražskému, nacíž byl v držení rozličných šlechticů, z nichž známi jsou Jiří ze Sternberka a na Lukově, jemuž jej císař Zikmund dal v zástavu, a r. 1437 Jan z Limburka. Roku 1477 přešla část statku pro dluh 7.000 zl. na bratry Jana a Bočka z Kunštátu a na Plumlově. Po jejich smrti mnozí věřitelé zastavení tyto statky s svolením královským Adamu z Limburka a na Tovačově. Tehdy náležely už k Jaroměřicím pozemky zaniklých osad Kroužku a Dančovic. Dědicové Adama z Limburka je prodali. U r. 1502 a 1504 náležely Jaroměřice Hynkovi z Ujerska, od r. 1513 do r. 1540 Petru Čedíkovi z Kunčiny. Roku 1563 objevuje se již Jindřich Brabantský z Chobyan jako jejich majitel. Roku 1595 je držitelem jich Jan Blahoslav Bělský z Karišova a r. 1620 Jiří Zikmund ze Zástřizel. Ale arcibiskupové pražští nevzdali se nikdy práva k dávnému majetku, a když řečený Jiří Zikmund, přívrženec Bedřicha Šalckého, statek jaroměřického byl zbaven, žádal jej arcibiskup pražský zpět, avšak bez účinku.

Teprve r. 1703, když opět přišel do prodeje, učiněno narovnání tím způsobem, že dáno arcibiskupu pražskému 10.000 zl. náhrady a statek přičknut za vlastní Františku Julii Šubířovi z Chobyně, od jehož dědiců r. 1756 byl prodán Karlu hr. Šalmovi, po němž dostal se roku 1784 s Upatovicemi hraběcí

rodině Herberštejnské. Hrabi Ludvík z Herberštejna
odprodal 1885 „Zámeček“ s dvorem a polnostní knížeti
Thurn-Taxisovi, majiteli statku biskupického, ponechav si
jen lesy s. „Kalvarií“. Statek je dosud majetkem rodi-
ny Taxisovy, jež ho poslední léta pronajímá.

V Jaroměřicích býval kdysi dvůr, pozd. „starý dvorek“
zvany; an 250 kroků na něm na konci prostranného
nádvorí stojí vrchnostenský „Zámeček“ se „starým dvor-
kem“ podzemní chodbou spojený. Ke konci 1. polovi-
ny XVIII. století byl zrušen, protože nevyhovoval potřebám
a zřezána z něho byla palírna (p. Bleier) a několik dom-
ků. (cis 31, 10, 153., 9.)

Starý Dvorek.

Před touto palírnou u silnice Ževičko-
Konice stojí hranatý kámen, na němž namalována jest
podoba jakéhos rytíře, nejspíše z rodu Lubůů. Kús ka-
mene tohoto byl kdysi - nyní už v letech čtyřicátých mi-
nulého (19.) století, jak o tom nejstarší do nedávna žijící
framětníci vypravovali - uražen a rytíři onomu upad-
la s oním kusem levá část hlavy, což je asi příčinou
toho, že nelze poznati podobu zmíněného.

Pamätný kámen.

Bliže „Zámku“ na kopečku vystavěno bylo hospodář-
ské stavení, nyníšší „Dvůr“ a „Starý dvorek“, jehož
zdi dokazují velice starú, je podnes dobře zachovalý.

Dvůr.

Šak dotčená chodba podzemní, do níž se ze „dvorka“
i ze „zámku“ vcházelo, jest v zahradě již zasypaná.
„Zámek“ vulgo „tvrz“ zvany na kopci za „dvorkem“ je
starobylé stavení a býval - pokud Jaroměřice tvořily
samostatný statek - obydlím vrchnosti. Později slou-
žil za obydlí hospodářských a lesních úředníků, ny-
ní bydlí v něm nájemce velkostatku. Má pěkný
vchod z tesaného kamene, silné zdi, světnice v tři-
zemí i v patře klenuté a dvře i okna navrchu i
uvnitř vyklenky ozdobené. Nade vchodem čte se po
obojí straně erb stavitelova J. Bilského z Karšova
Tento nápis: „Leta 1592 Jan Blahoslav Bilski z
Karšisova. — Ecclesiasticus Cap. 21. Nesmyslný
skrze dvře do domu nahledati bude, muž prk

Zámek.

wycwiceny wne postogi. Znameni newycwi-
 ceniho človika gest poslouchati v swerxi, opatr-
 ny pak warowati se bude lehkosti." (Dle pover
 lidoných stráival frj v xámku „Bešterence“)

Za xámkem pročínají pole „Za tvrzoú“ zvaná,
 tudy vede cesta k polím řečným na „Kachonově.“
 kděs býval kdysi borový les x 1822 vyhácený. V tato
 místa klade Šembera na základe popisu a
 jiných míst (jak souvěký chronista pražský kanov-
 ník Vincenc [x. 1140 - 1171] vypravuje) událost o ú-
 toku, jež podnikl Konrád II, kníže xnojemský,
 v zimě x. 1145 na biskupa olomouckého Jindřicha
 Zdika, když tento, chtěje konati pout do Říma, vy-
 dal se na cestu x Olomouci do Prahy, aby tu měl
 rozmluvu s knížetem Vladislavem II. Šeměř všichni
 kronikáři a dějepisové čeští vypravují šře neb krat-
 čěji o tomto útoku. Žádný však x těchto spisovate-
 lů na jisto nepostavil, kde ten úkladný skutek byl
 vykonán. Biskup Zdik byl rádcem a důvěrníkem
 knížete Vladislava a zvláště jeho přičiněním stalo
 se, že váleční tažení knížete Konráda do Čech a
 obležení Prahy x. 1142, se nezdařilo, a že úmysl jeho
 svednouti Vladislava s trůnu a sám naň dosed-
 nouti zmařen byl. Šedy Konrád choraje k němu
 proto a také x jiných přičin zást, čekal toliko na
 příhodný okamžik a čas, aby se na něm náležitě
 pomstil.

Útok na
 biskupa Zdika

Kronikáři Vincenc takto o tom vypravuje:
 R. 1145 dal se biskup Jindřich na přičinou dobročinnosti s
 Otlou, knížetem olomouckým, na cestu do Říma. Tu
 přidružil se k němu blíž hranic xemských kníže Kon-
 rád a ukazuje na sobě na oko mír a přátelství, pokor-
 ně ho prosil, aby se šaň u knížete Vladislava přemluvil,
 aby u něho došel milosti. U celnice Usobna na před
 kostelem sliboval biskupovi, klamaje ho lahodnými
 slovy, že rád vše učiní, co by dle rady jeho vedlo ke smí-
 ření, a odešel, jako by se vracel domů. Ale když

nastala noc, sdruhl se s bohaprázdými spiklenci svými, zbraň a jiné nástroje válečné jako proti nepříteli opotiv, šel na biskupa, chtěje ho buď usmrtiti nebo zajati. Když přiblížil se ke dvorci, v němž biskup snaven od cesty ve spánku byl pokřižen, a toliko protok, ježž bylo těžko přebřísti, jim přikázal, že nemohli dále, tu jeden z nich, jako z onuknutí božího, aby biskup ušel nebezpečnosti, jal se zpívati na znamení píseň válečnou. To uslyšev Makarius, cisterciák, jeden z průvodců biskupa Adika, probudil ho a měl ho k tomu, aby mohl rychle utéci. Jiní zbožní průvodcové oděli ho v kožich, kterým byl přikryt, a davše mu na nohy škorně, pomohli mu přes plot ven z domu, kdež nedaleko ve křovi se ukryl a ve sněhu se zahrabal. Mezi tím, co tuto v modlitbách útěchy hledal, vtekli spiklenci do ložnice jeho, lapili praemonstraty, kteří s ním tu byli, a jednoho z nich jménem Lukáš, ježž měli za biskupa, krutě sbili, vidouce pak, že se zmýlili, polickovali jej v polomrtvého na místě zůstavili. Jiní obstoupivše dvůr s hořícími pochodněmi, všude biskupa hledali a předili tak blízko kol něho, že mu koně kopřivy svými do rukou tepali a že jiskry pochodni naň padaly. Avšak nespátřili ho, neboť anděl boží chránil nábožního pastýře. Tedy znamenajíce lučovníci, že jim biskup ušel, jali se dvůr drancovati, pobrali peníze, které měl na cestu, vyloupili jeho kapli, vzali koně jízdní i soumary, ano i koně služebnictva. Potom k rozkazu Kunrátovu zapálili i všechna stavení, aby biskup, byl-li snad někde ukryt, v nich uhořel. udělali veliký oheň uprostřed dvora a stojíce okolo křížte připijeli si z číši tam nalezených jako po nějakém hrdinském činu. Vidouce však, že nedosáhli, čeho chtěli, s tváří smutnou odešli odtud. Když bylo po nebezpečnosti, jistý sedlák, hledaje v noci vohy svoje v tom smatku zahnané, přišel až k tomu místu, kde byl biskup v křovi ukryt. Biskup poznav, že je to jeden z jeho lidí, promluvil k němu protichu, žádaje ho, by zavolal otce svého Hvozdu a přišel s nějakým

vozem nebo s koňmi, aby ho odtud odvezli. Přišli oba se soumary a litující pána svého, posadili ho na ně, zaobalili mu nohy, oděli v šaty selské a odvezli ho, jak toho žádal, za největší zimy, rozličnými oklikami a závejemi sněžnými do Lito-
myšle. Tím způsobem unikl biskup ochranou boží nebexřecí života," končí kronikář Vincenc, vsterník

Dolní kostel.
(filiální.)

Uprostřed vsi kříd. Starým dvorkem stojí filiální kostel, Všech svatých. Ač má podobu stavby novo-
věké, byl r. 1804 obnoven, chová uvnitř památky staro-
žitné až do XV. stol. sakrajci, sakristii s oblouky způsobu románského, též dvě křivočerné pěkně klenuté, starobylé kaple. Na epistolní straně oltáře spatřuje se ve zdi velký náhrobní kámen s vyobrazením pána jaroměřického statku v odění rytířském s tímto nápisem: Léta 1562 v pátek před svatým Pavlem na viru obrá-
cení v hodinu 9 na noc umřel jest (jest) urozený Pan Jan rytíř z Linhartic a na Jaroměřickích a tuto pochovan jest. Jani Milici byl mistu na hrob."

Pamätný
kámen - kříž.

Okolo kostela býval šibitov, ohražený zidkou asi r. 1830 rozbořenou. U zidky stával pamätný kámen, o němž si obyvatelé vypravovali, že na místě tom za dáv-
ných časů sešli se dva velcí páni. Podobný křížový kámen stojí na náměstí poblíž sousost, sv. Cyrila a
Metodýje, jež bylo r. 1886 zbudováno. O kamenu tom se praví, že na jeho místě apoštolo slovanští kázali, za-
stavivše se tu cestou do Čech. (Roku 1907 poríženo bylo kol kříži nákladem 105 K železní zábradlí.)

Čeští Bratři.

Pokud se týče kostela jaroměřického, byl až do XV. stol. kostelem farním, fara byla však potom opuštěna a kostel přidělen kuracii biskupické, načež předán farnímu kostelu jevičskému za filiální. Od počátku
XVI. století do r. 1620 náležel sboru Českých Bratří
(Důkaz: V „Pamětech Hernhutských“ čte se k r. 1571. „Kniha Šimonova, správce duchovní osady k Letovicím náležité, předkládá dvoctihodnému knězi Martinovi, ctihodnému

kněží Matoušovi a kněží Harloví, správciim církve jaroměř-
 ůcké řádně povoláným, bratřím v práci podobné a v Pánu
 Kristu milým jedenácte otázek stran řádu a učení a žádá odpo-
 věď. Slíbuj, že chce také své zdání jim otevřítí a s nimi bratřsky
 s pomocí boží ve svornosti býti a píše: „Neb ač Vaši konfessi mám,
 však žádám, že mi kratší odpověď dáte a v jazyku latinském. A
 srovnání naše bude s artikule věci dotčené, já s dovolením J. Mti
 pani mé a J. Mti pana mého milostivého a s dovolením p. děkana
 Štěpšovského chei také k tomu svolíte, aby obec u v kostele Vaše kázání
 i zpívání vidáno i slyšáno bylo, a lidé aby se nedomnívali, že
 Vy něco více učíte neb méně.“ Na tuto žádost oustní odpověď, aby
 se spravoval konfessi, poněvadž jí má, že Bratři na ten čas nemají
 kdy, se s tím obrátí. (Prepsáno dolovně.)

Když pak r. 1713 baron Fraut Michal Šubík z Chobyně, držitel Ja-
 roměřic, na protějším vrchu vystavěl nový kostel na způsob
 jerusalemského na Hoře Kalvarii a zřídil při něm tři křížce,
 stal se dolní chrám „Všech svatých“ filiálním farního kostela
 na hoře Kalvarii. Jak zmíněno, byl r. 1804 obnoven a 1905
 opatřen věžními hodinami pořízenými z milodarů (asi 1000 Kč)

O původu far-
 ního kostela.

V následujícím chei vyličiti původ kostela farního a
 názvu hory Kalvarie. Jak již při zeměp. popisu zmíněno, jest
 na západ. svahu Kalvarie prohlubení asi 200 kroků od domu
 farního vzdálená, o níž v knize paměťů (asi farní) jest
 záznamováno, že lidé považovali ji za sídlo satanovo,
 nazývajíce ji „Kadmana“. Kadman znamenalo lidem
 zlého ducha neb nějaké strašidlo vůbec. Zlý duch tento
 přebýval v „čertově hrádku“ a během času mnoho zlého
 způsobil obyvatelům jaroměřickým. Obec jaroměřická ve
 zvláštním spise podepsaném jmény celého zastupitelstva
 a potvrzeném pečeti obecní toto dala vyjádření před ú-
 řadem biskupským: „Všemu lidu vesměs jest povědo-
 mo, jak naši rodiče a jejich předkové zmínku a potvr-
 zení toho činivali, kterak blížce nyní v nově na kopci,
 Kalvarii vystavené kaple ležící smola se nachází, ve
 které na způsob nějaké jeskyně místo křetelně se spatio-

Opůvodu far.
kostela.

valo a podnes „čertiv hrádek“ se jmenuje a odtud původ jména toho má, že nepřítel lidského pokolení, zlostný satan, své obydlí v té jeskyni jest míval: jakož mnohdykrátě okolo ní jdoucí lidé od toho zlostníka přestraseni bývali..... a. t. d.“

Bývši idlouho trápeni od zlého tohoto nepřítel, usnesli se obyvatelé jaroměřičtí na tom, že na hoře porídí kříž, by byl jim oporou proti všem nástrahám. Obyvatelé jaroměřičtí vystavěli kříž tento v 17. století za svolení biskupa olomouckého Karla hraběte z Lichtensteinu (1664-1695) na vypuzení zlého ducha a zavázali se Bohu slavně slibem, že každoročně po půl dne svátě budou svátky „nalezení“ a „porýšení sv. kříže“ a že v původu půjdou vždy na horu o těchto svátcích uctiti vykupitele. Zároveň ten pbrni. Když pak r. 1683 nákazlivé nemoci navštívily vlasti naše, pocítila je i ves Jaroměřice. Až, Bůh odvrátil metlu hněvu svého, rozkázal tehdejší dědičný pán na Jaroměřicích František Julius Šubir, by poddaní jeho v jisté všeobní dny putovali na kopce. Stalo se tak a lid zkroušeně se modle 7 žalmi kajících vystupoval se svým pánem na horu. Tam slíbil František Julius Šubir, že, odvrátě-li Bůh milostivě nárazu od jeho poddaných, vystaví kapli na hoře ku cti a chvále ukřižovaného vykupitele, jakož i ku cti sv. Fabiana a Šebestiána, Rocha a Rosalie. Slib ten zajisté zalíbil se dobrotivému ptevi nebeskému, neboť ihned ustala nemoc, ač krátce před tím 42 lidí zemřelo. Nemeškal proto svob. pán Šubir a vystavěl kapličku s dovolením shora jmenovaného biskupa. Zároveň bylo dovoleno, že smí se v kapličce třikrátě do roka mše sv. sloužiti, a to: na svátek nalezení a porýšení sv. kříže a na den sv. Rocha. V pamětní knize je proznamenáno, že první mši sloužil tam veledůst opat rytíř Norbert Zelený.

Dědicem svob. pána Frant. Jul. Šubira byl syn jeho Frant. Michal Šubir, jenž i zbožnost dědil po

svém otci. Za manželku pojal Constancii roz. Sackovou z Bohuňovic, paní řídké důvěry a oddanosti v Boha a lásky k blížnému. Paní tato modlívala se s lidem po celý měsíc březen ručenec ve chrámu filiálním, o svátku Věch svatých podělovala vždy 100 žebračků všem potřebami.

Těmito dvěma manželům děkuje za původ nynější farní kostel. Za hlavní příčinu stavby jeho dlužno pokládati opět slib a to slib urozené paní Constancie. Jsou totiž v požehnaném stavu po celé tři dny ve strašných bolestech pracovala ku porodu, avšak bez úlevy. Když všechna pomoc lidská marná byla, (dle starých spisů) utekla se ve třápení svém k božskému lékaři Ježíšovi, by jí pomohl. Uradivši se s chotěm svým, vyslovila slib, že budeti jí pomozeno, rozšíří kapli na hoře jaroměřické. Pak šťastně porodila. Urození manželé piamětlivi jsouce učiněného slibu ujednali, že vystaví chrám pro spůsobu chrámu práně v Jerusalemě. Za tou příčinou povolali P. Jarolima Weitha, Františkána z Mor. Třebové, který před tím po dlouhý čas del v Jerusalemě, by ohledal kopce jaroměřický a cestu od filiálního chrámu až na horu rozkrmil pro jednotlivá zastavení křížové cesty v poměru jednotlivým zastavením cesty jerusalémské křížové. Učiniv tak, určil i místo pro chrám, jakož i pro ostatní tajemství umučení Páně.

Základní kámen k nynějšímu farnímu kostelu položen r. 1712 za velké slávy u přítomnosti celé rodiny Lubířů a nescíslného množství lidstva. Za stavby pracováno bylo pilně na tom, by kostel jaroměřický byl připojen ke kapli „Sancta Sanctorum“ v Římě a zároveň, by mu uděleny byly tytéž výsady, odpustky, milosti a j. „Krouci a zbožné žádosti bylo vyhověno, jakož i bratrstvo „nejsvětějšího Vykupitele“ založeno. Z Říma doručen byl i obraz „P. hlava Vykupitelova“. Obraz ten malován podle originalu, jež spatřiti lze v kapli „Sancta Sanctorum“ v Římě, a jež podle podání církevního jest pravá podobizna Spasitelova. (Viz na klavním oltáři.)

R. 1713. stavba chrámu ukončena a dne 14. září rozléhalo se na hoře radostně „Te Deum“ na poděkování Bohu za šťastně ukončenou stavbu. Téhož dne byl kostel také vysvěcen za přítomnosti mnoha vrněných a urozených pánů a nepřehlédnutího daru lidstva od Vojtěcha Lichtensteinského, hraběte Kolovrata a děkana křesťanství olomoucké. Kázání české měl P. Jarolím Weith. Od té doby jmenována jest hora juriměřická horou „Kalvarii“ s dovolením kardinala Wolfganga ze Schrattenbachu, biskupa olomouckého.

Křížová cesta. Po té počato s postavením křížové cesty. Začíná domem Pilátovým, jenž stojí u filiálního chrámu. Dalšími zastaveními jsou jehlance kamenné, do nichž vtlačeny jsou biblické obrazy výjevy cesty křížové.

Popis kostela. By všechno podobno bylo Jerusálimu dal zakladatel při kostele postaviti sed čtyřhrannou, která v podobě obdélníka objímá prostorné nádvoří. Ve zdi spatřujeme šest kapliček: v 1. vyobrazen jest Spasitel k sloupu přivázaný, v 2. zálář Kristus, v 3. kterak se zoldníci děl o roucho Kristovo, v 4. nalezení sv. kříže, v 5. Ježíš tímž korunovaný, v 6. sv. Marii Magdalena. Uprostřed nádvoří stojí další kaple. Jedna jest podzemní, v níž nalézá se výjevy z mládí Vykupitelova, druhá sluje hrob „Paní Marie“. V podzemní kapli, kterou také chlévem betlémským zmenují, bývala studánka s hojivou vodou. Na kapli postaven jest hrob Spasitelův. Ve zdi obradní viděti lze dvě věže (zvonice), mezi nimiž stojí krásné sochy představující „Ecce homo“ (Ejhle, člověk!). Pozdější dobou rozšířen byl chrám „Zahradou Setsemanskou“. Je to zvláštní kaple, která však s chrámem splynula v jedno. V zahradě jest mimo překrásná vyobrazení oltář „neposkvrněného početí Paní Marie“. Ve chrámu samém jest uloženo tělo sv. Feliciana. Ostatky světce tohoto daroval kard. Wolfgang ze Schrattenbachu. Uloženy jsou ve skleněné rakvi na oltáři sv. Feliciana. Na protější

straně oltáře tohoto jest ještě jiný oltář, „Plátna Krista v hrobě.“ — V novějším čase (19. stol.) za faráře Filipa Grohmana ukradeno bylo v kostele tělo sv. Feliciano i s mnohými pouchy bohoslužebnými a obráno bysťi okras a drahocennosti leželo v blízkém lese háji. S velikou slávou bylo zpět přeneseno.

Nával poutníků sem byl neobvyčejný a protož Frant. Mich. Pouti. Šubík fundoval na hoře Kalvarii místo duchovního správce, kterému se brzy přidružili 3 pomocníci. Císař Josef II. poutě na Kalvarii zakázal a celou nadaci tehdejší přičlenil náboženské matici. Kostel vyhlášen byl za farní a přiděleny mu Usobno, Šubířov a Chobyně (Chubin). Později poutě obnoveny a trvají dodnes. Docházelo sem až 7000 poutníků, počet jich však klesá. „Loreta“.

Kaple Loretanská (Loreta u fary), v níž jest oltář a za oltářem soška „Loretské Bohorodický“ ve skleněné skříni, vystavěna byla r. 1742. Na faru povýšena byla dosavadní kuracie r. 1809. Nyní přifařeny jsou pouze Usobno a Nový dvůr.

Farní kronika obsahuje zajímavou poznámku, Nový Dvůr z jejíhož obsahu pozorovati možno národnostní povahu „Nových Dvorů“ (i.e. i.e. též farní) v minulém (19.) století: „Roku 1836. Zavázali se osadníci „Nových Dvorů“, že budou dávati faráři o sv. Janu 6 měsíců sadla s podmínkou, že každou třetí neděli po ranní bude předčítati německy evangelium a je vyložiti, na svátky Božíchodové bude kázati německy a dvanáctkrát ročně konati německé křesťanské cvičení.“

V historii kostela dlužno dodat: R. 1838 založen byl hřbitov na Kalvarii, jenž však byl zrušen. Nynější f. z. „Usobnský hřbitov“ na Kalvarii založen byl r. 1849. Když objevilo se heslo „Los von Rom“, putovali muži děkanství Opatovického na Kalvarii po mnoho let vždy v den 5. července. R. 1900 zaznamenáno jest 3.000 účastníků.

Drobnosti o kostelu farním.

Roku 1890 udeřil blesk do věžky kostela a značně ji poškodil, r. 1893 napálil blesk kostel filiální. R. 1909

nů opírají varhy a střešky kostela, vzňal se kostel a vyhořel. Mnoho cenných věcí bylo tehdy poškozeno. (Lochy evangelistů při střeše umístění spadly a rozbily se.) Požár oznámil klempíř, jenž na věžce sám pracoval. Kostel byl znovuřízen p. Jul. Mackerlem, stavitelem z Jevíčka.

R. 1913 konána slavnost 200 letého výročí posvěcení kostela dne 14 září. R. 1923 byl vnější kostel upra-

Kněží:

ven. Kněží, kteří v Jaroměřicích působili, pokud ze známí možno seznati: (jména faráři podtržena)

Matouš Bathel, Antonín Wagner, Bartol. Líba, Josef Hendl, Frant. Šupler, J. Šušick (od 1784), Kar. Kukulínus, Jan Jeniš, Ignác Honeš, Antonín Krill, Ignác Weisel, Jan Feiler, Isidor Kubiček, Jan Schreiber, Josef Wotka, Antonín Sedláček, Tabery, Ondřej Pozonský, Josef Bindner, Jan Teisler, Jan Šutla († farář.)
 Jan Raška, Filip Grohman, Jan Škchule, František Roháč, Václav Sommer, Filip Grohman Frant. Šba, Antonín Benesík, Frant. Synek, Josef Pavlík, Libor Mohrbitzer, Josef Mahr, Kajetán Zábavský, Jan Heineck, Frant. Bahr, Ant. Vičar (pochován v Jaroměřicích na Kalvarii) Josef Koutný, Josef Štefek, Josef Hudec, Karel Břeský, Jan Řezníček, Antonín Věšádál, Josef Prucek, Josef Chytil, Jan Lízal, Frant. Ševčík, Josef Dočkal, Josef Chytil, Frant. Hrobař, Josef Januška (nynější p. farář.) Jan Zogar, Ign. Velisek, Frant. Dusík, Dominik Škrda, Cyril Kavrát, Ferdinand Jarolimek, František Černýšek.
 Data o jejich působení obsahuje farní kronika.

Dějiny školy.

Kdy v Jaroměřicích škola byla zřízena, nelze s určitostí říci. Na místě, kde stojí nynější budova školní, stávala kdysi nějaká chaloupka dřevěná na školní budovu sloužící, mající jednu tmavou učírnu a malou, taktéž tmavou jízdici (sovětni-

ci a současně kuchyní) – byt učitelův. Býval to kdysi podsedek č. 70. Prvním učitelem byl Martin Pokorný (1740-1789), jenž zemřel ve věku 85 let a tak celý byl, že do poslední doby tu vyučoval. Pocházel z Podivína. V pamětní knize farního archivu z r. 1747 vypravuje tehdejší kaplan P. Šupler toto: „Když bratstvo na Kalvarii, jehož varhaník a kapelník rector školy – zminěný Pokorný byl, cis. dekretem zrušeno bylo, daroval tehdejší majitel statku hrabě Herberstein podsedek č. 70 s příslušenstvím (pole, loučku a díl lesa) škole jaroměřické ke zlepšení postavení správců školy.“

V této chotěni budově vyučovalo se až do r. 1848. Tehož roku z jara spadl strop nad učnou, takže nutno bylo pomýšlet na stavbu nové školy. Správa statku v Upratovicích počala se stavbou školy nové, jež r. 1849 byla dokončena. Budova (anežní stará škola) sama obsahovala v přízemí v pravo byt pro správce školy s dvou pokojích, kuchyní a špižárnicí; naproti přes síň byla světnice pro producenta, za ní komora, chlév a dřevárna s vchodem do dvora. V prvním patře zřízeny dvě prostranné učirny pro I. a II. třídu. Opodál na dvoře postavena obel stodola. R. 1874 byla jaroměřická škola rozšířena na trojtřídní, při čemž k severu položená učirna rozdělena byla příčkou ve dvě učirny. Počet žáků v tom roce byl 118 chlapců a 147 děvčat, celkem 265 dětí. Ve škol. roce 1875/6 byla škola rozšířena ve čtyřtřídní. Čtvrtá třída porížena z bytu producentova a komory. Počet dětí byl 301. Roku 1906 povolena třída 5., poněvadž nebylo však pro ni místnosti, byla otevřena poč. šk. r. 1908/9, když vystavěna nová třída při silnici k Jevičku. Ve škol. r. 1912/13 má pětitřídní škola 2 pobočky. Žiskává na čas místnost v Kámku. Jedna třída přelétá. (Jednotný feriální den zrušen a přelétavá třída vyučována jest v oné třídě, jež má prázdno.) Po odnětí kámcecké místnosti byla zbylá velká učirna přeprážením rozdělena v učirny dvě. R. 1923 zrušeny pobočky a škola prohlášena za školu sedmitřídní – budova školní je nedostatečná.

Snahy o stavbu Již 4./11. 1912 bylo ve schůzi obec. zastupitelstva jednáno o stavbě nové školní budovy. (Na vyzvání okres. šk. rady.) Místo na stavbu nabízel prodati velkostatek (Biskupice při silnici do Jevíčka (měrice za 1.000 K) Celá záležitost byla odložena a 24. 4. 1913 jednáno o koupi znovu. Nebylo opět ničeho podniknuto. V roce 1914 (schůze obec. zast. 9. května) jednáno bylo o koupi zámku panství na školu. Měl býti prodán za 40.000 K. Válka snahy o zřízení nové budovy školní přerušila.

O učitelstvu.

V matrikách rodných a úmrtí jsou některé zajímavé o zdejších rectorech. Tehdejší titul byl „rector scholae“, mimo učení řídil též hudbu (hlavně v kostele) a učil ji. Proto se často setkáváme s názvem „magister lidí“. Ovšem, že tomuto vanešenému titulu nikterak neodpovídaly ani příjmy, ani jeho postavení ni veřejné ni společenské. Býval obyčejně sjednáván na neurčitou dobu jako ostatní obecní sluhové, na př.: pastýř, písař, hutar a pod. Služba jeho byla dokonce mnohem méně honorována, než služba ostatních. Plat za vyučování vynášel málo, neboť plativali pouze rodiče, kteří posílávali do školy, a těch bylo jižasně málo. Mladší učitel jmenoval se „praeparator“ a „rector“ ho obyčejně platival a to bidně, jako posledního učedníka, který se teprve ke stavu učitelškému připravoval. „Rector“ jej najímal a proouštěl.

Ve formě matrice založené r. 1735 je zpráva o bývalém rectoru scholae et Calvariae „Jos. Ant. Beschornerovi, jenž 19. srpna 1754 zemřel u věku 65 let a pochován jest v kapli loretánské. Působil asi portuě ještě před uvedeným Pokorným, jenž označen byl jako první známý učitel. (st. předělá). Dne 4. července 1775 byl Frau Gulich, rector scholae se svou ženou Veronikou za kmotry při křtu. Rovněž uvádí se 1782 Frau Gromes, rectori scholae, jako kmotr při křtu. Dále se

uvádí snad syn předešlého Jan Gromes, jenž 21.V. 1814 v 54. roce věku svého zemřel na záňet plic. Po něm převzal na krátkou dobu rectorství syn jeho Bedřich Gromes, jenž r. 1816 opustil ženu a děti a vstoupil do služby vojenské. Již tento užíval pozemků číslu 70. náležejících. Po něm dosazen na zdejší školu jistý Kášpar, jenž však s oběma šil v ustavičných svárech, takže byl již r. 1817 přesazen do Letkovic a na jeho místo dosazen byl Jan Škopral, učitel z Letkovic. Tento sepsal řádky (v jazyku německém), v nichž dopodrobna sestaveny příjmy učitelovy. Nejvíce příjmů bylo na potravinách a pšicninách, nejméně na penězích. (Viz kroniku školní.) Škola v Úsobně byla „excurrendní“, pro niž rector jaroměřický každého producenta; poněvadž jej ze svých příjmů platil, ustanovoval a propouštěl. V Úsobně vybíral „sobotales“ starosta obce. Ustanovený tam producent chodil dle pořádku dům od domu na celodenní stravu. V neděli a ve čtvrtek (prázdné dny) dostával stravu od svého principála v Jaroměřicích. (V velikonočních býval každoročně soupis duší, tu chodil učitel „pro zápisu“, za což obdržel z každého domu v obou obcích po dvou slepičích vejcích.)

Po zmíněném Škopralovi dosazen byl na školu jaroměřickou lysický producent František Krampol, (naroz 1818 v Černé Hoři.) Působil v Jaroměřicích jako správce školy do r. 1874. Když potom vypisáno bylo místo nadučitele, Krampol, nemoha se vykázat vysvědčením doplnovací zkoušky, byl opomenut a zůstal učitelem. Působil jako učitel do r. 1886, učitelovav 47 let. Odešel na odpočinek s výslužným 700 pl. ročně. Zemřel v Jaroměřicích r. 1896 jsa star 78 let. Za prvního nadučitele dosazen sem byl Václav Bláha z Letch, jenž pobyt tu do r. 1879 zaměnil své místo s nadučitelem Janem Koušelem z Právočky u Příbora. Jan Koušel působil v Jaroměřicích jako nadučitel do r. 1883, kdy mu správa školy pro různé nesrovnalosti s obecním výborem

byla odňata a svěřena prozatímně učiteli Krampolovi. R. 1884 byl okresní školní radou škole přidělen dosud (v r. 1924) žijící nadučitel (v. v.) Frant. Tesar, jemuž škola děkuje za své povznesení. Když přišel, byly poměry neutěšené. Učitel byl takřka tepěným klem, nepožíval ani vážnosti, ani důvěry. Návštěva školy byla bídná, do 4. tř. chodili 7 žáci (místo 90), což žijící současníci dosvědčují. Sebezapíráním a namáhavou prací podařilo se uvedenému nadučiteli školu přivést z bídného stavu na ten stupeň, že žáci jaroměřičtí ze školy odešli do reálky v Jevíčku vstupující, byli nejlépe ze žáků okolních škol přepravěni a správci školy mnohokrát vysloveno ředitelem reálky uznání. Nadučitel Tesar pracoval pro veřejnost, všechno volný čas obětovav vydělání lidu. Stál vždy činně v čele spolků (Škol, Národ. jednoty Benda), snažil se povznést kraj i hospodářsky poučováním, zvláště výchovou včelářů. Hlavní jeho zásluhou však jest, že sjednal škole a učitelstvu vážnosti a uznání. Jemu děkuje škola v Jaroměřicích, že má značnou výměru pozemků. Pozemky ty, jak tomu nasvědčuje kronika a archiv školní, dala sobě (se svolením učitele Fr. Krampola, jenž pozemky užíval) při zakládání nových pozemkových knih neprávem připsati obci. Tuhy biletý boj rozhodnut byl přičiněním nadučitele Tesar ve prospěch školy. R. 1911 odesel zminěný naduč. na odpočinek a na jeho místo nastoupil Vincenc Valenta, nadučitel z Usobřna, jenž správu školy vedl za let nejtěžších — za světové války, kdy plniti mu bylo protivné rozkazy vlády rakouské, pronášeti pro nás pokojující věci a. t. j. — jen přejme se ho, jak mu bylo. Zasloužený odpočinek tráví v místě. Místo nadučitele není dosud definitivně obsazeno.

Jména učitelů a podučitelů,
kteříž v Jaroměřicích působili a o nichž zachovaly se

+

přímé úpravy. (Jména nadučitelů podtržena.)

Učitelé.

Josef Beschornner (1735), Martin Pokorný (asi 1740-1789)
 Frant. Tulich, Frant. Gromes, Jan Gromes, Bedř. Gromes,
 Kašpar, Jan Skopal 1839, Nepožitek, David Trousa, Frant
 Hálek, Sedláček, Karel Medek, František Krampol, Libor
 Koutník, Frant. Vaněk, Antonín Koukal, Jáchym Sko-
 pal, Pius Keltnár, Ferd. Markus, Frant. Dročka, Engel-
 bert Podlehl, Josef Krusina, Fr. Popelka, Frant. Dušek, Jan
 Šimon, Václav Bláha (1873-1879), Jan Konšel, Kon-
 stancie Forethova (ind. uč.), Bartolom. Kovář, Ignát
 Machálek, Arnošt Kopyřiva, Vincenc Valenta, Josef
 Weber, Josef Kobza, Alois Pospíšil, Karel Sturxa, Frant
 Kobyłka, Frant. Těsar (1884-1911), Alois Zemánek,
 Alois Dedek, Rudolf Indra, Jan Skalický, Frant.
 Pichal, Josef Dubský, Josef Kehoček, Vlastimil Bě-
 bar, Alois Stejskal, Frant. Lílka, Frant. Loška,
 Eduard Hampl, Jos. Hlobilová, Jar. Fidler Vinc.
Valenta 1911-1924, Alois Kolkoří, Venosova Anna (ind.)
 Marie Odvalilová, Eliška Škacelová, Olga Kobzová,
 Anna Krůžová, Julie Římská, Vlk Bohumil, Jarmi-
 la Friedlová, Olga Moclíková, Marie Dobysková,
 Bohumír Zemánek.

Data o působení uvedených učitelů naležtí lze ve
 spisech školních.

Dějiny míst. pošty.

Pamětníci vypravují, že do r. 1893
 byla tu poštovna, již vedl p. Růž. Friedl. Jaroměřice při
 dělení byly tou dobou poště v Jeričku. Místní poštovní úřad
 založen byl r. 1893, telegrafem opatřen asi r. 1908, telefon
 zřízen byl kol r. 1915. Úřadovna pošty umístěna byla v do-
 mě p. Kervinka Josefa, čís. 40. od r. 1893 do r. 1911, pak byla v
 domě p. Lhy čís. 42. asi do r. 1915 a od roku 1915 přesíd-
 lila do domu p. Josefa Rovnera čís. 11, kdež umístěna jest
 dosud. Poštovní úřad obstarává spojení denně
 (mimo neděle) s poštovnou v Lubířově, jež doručuje osa-
 dům Lubířov a Chubín. Telegramy doručují se mimo
 Jaroměřice do Lubířova, Chubína, Uhřic, Nového Dvora,

Taxisova mlýna a na „Mašinu“ (hájovna.) V místě působili definitivně poštovní: Josef Merta, Šropková, Božena Lukášová, Matoušek a od r. 1923 Antonín Pochvalovský.

Dráha.

Pozemkem katastru obce Jaroměřice pohybuje se část železniční trati místní dráhy Skalice - Chornice. Stavba části této trati Opatovice - Chornice provedena byla r. 1889, Opatovice - Skalice 1906. První vlak z Chornic až do Skalice jel r. 1908.

Mlýn. Pod Hájem.

Zajímavé změny staly se s nynějším mlýnem „Pod Hájem“. V listinách starších je zmínka o držiteli Bednářovi, jemuž bývalá hraběnka z Herbersteinů prodávala „Háj“ za 2.000 zl., on však odmítl koupi. Pak dostal se mlýn do rukou rodiny Friedlových. V r. 1912 byl prodán za 22.000 zl. Družstvem pro chov a zpeněžení vepřového dobytka. Na podnět p. Frant. Rovnera, majitele továrny na zpracování masa, založeno bylo toto družstvo v r. 1912 a dosáhlo v r. 1920-21 90 členů s 592 podíly. Družstvem koupený mlýn byl zrušen a přeměněn velikým nákladem na podnik, v němž měl býti hromadně chován a vykrmován vepřový dobytek. Založeny byly nádherné stáje po vzoru německém a holandském, budova mlýna opatřena stroji pro racionální přípravu krmiva, všechny budovy spojeny drahou vozíkovou a vše bylo co nejvýhodněji zařízeno. Již v r. 1912 mělo družstvo 40-50 prasnic, dobytek krmného přes 200 kusů, v době rozvoje až 400 kusů. Na neštěstí vyskytla se nákaza morová a všechen dobytek musel se vybiti. Několikrát potom pokusilo se družstvo se vším úsilím o zvelebení chovu dobytka vepřového, stalo se i dobrodinným pro kraj a obec Jaroměřice, prodávajíc lidem laciná selata, muselo však zápasiti s nepřekonatelnými překážkami. Na zdech cementových stájí usazovaly se výparny (hlavně na podzim a na jaře), jež dobytek lízal a churavěl hlavně nemocemi plicními. Tyfusknová válka světová r. 1914 zasadila družstvu smutnou ránu. Nebylo lze dostati žádného krmiva — trochu stuchlých

a plesnivých otrub a „omasty“ zavinovala nemoci, dobytěk hubeněl. Vysoké daně a nedostatek provozovacího kapitálu dílo dokonaly. R. 1922 družstvo bylo zrušeno a budovy s příslušenstvím prodány 5 března 1922 za 280.000 Kč p. Zahradníkovi Františkovi, jenž se ze Strážiska přistěhoval a zase nově mlýn zřídil. Při zrušování postavena první turbina ve vesnici

Nynější hostinec u Friedlů býval do r. 1730 sýpkou velkostatkem. Dnes ještě vidíme v místnostech přezemní mohutná klenutí, podporovaná ve větvích světnicích nosnými sloupy. R. 1730 zrušen byl ze sýpkou hostinec. Dlouhá léta je majitelem jeho rodina Friedlová. Ve stáji hostince umístěn byl státní křebčinec ještě v 2. polovině 19. století.

Obecní hostinec zrušen byl asi r. 1885. Na jeho místě stával starý obecní dům, v němž bydlel obecní sluha (posel), obecní písař a byla obecní šatlava. Při potoku, kde nyní chlévy stojí, bývalo hosičské skladiště. Nynější skladiště postaveno jest na bývalé zahradce. Nějaký čas před zrušením hostince bývala tu trafiká (Pasdírka, trafikant) a pekař (Jan Kubík) pekli v domě tomto chléb. Do nynějšího stavu uveden byl hostinec před světovou válkou tím, že zrušeny byly chlévy, postavena celá jižní a západní část domu, kdež zrušena nová obecní úřadovna.

čmínky zaslouží též o samotě stojící „pazderna“, t. j. dům p. Tomana čis. 114. V něm po dlouhá léta tréla spousty lnu. (téměř do r. 1910.) Do dneška zachovány jsou velké pece, jež sloužily k sušení lnu.

Samota na „Mašině“ (hájozna při cestě do Šubířova lesí- cí čis. 248.) pojmenována je tak, protože před lety stávala tu pila, kdež vodním pohonem křávalo se dříví. Hrá- ze rybníka, jenž sváděl vodu ke kolu, jsou zachovány, ryb- ník sám přeměněn byl v louku a jest posázen stromy. Končovaly se zde výlety spolků.

Důležitá jest zmínka o tom, že potok netekl vesnicí kory- tem nynějším, nýbrž těsně pod Kalvarií, (totiž místy, kde nyní jsou zahrady) pravděpodobnějším se zdá však

Hostinec

u Friedlů

Obecní dům.

Pazderna.

Hájozna

na „Mašině“

Potok.

minění, že tudy vedla pouze odbočující strouha (náhon) na mlýn, jenž stával v Dol. Koutě v místech, kde nyní chalupa Kráupských č. 85. stojí. Před ní, na místě, kde jest domek p. Václava Kráupského č. 206, býval kdysi rybníček, proto chaloupec té domka „na rybníčku“ se říká.

Živelní pohromy.

Pamětníci větších živelních pohrom vzpomínají na požár r. 1871 o svatecích svatoduš., jenž zničil asi 30 stavení v okolí statku p. Schneidera (čís. 53.) a p. Ille (čís. 60.) Později vyruknouší oheň v Dol. Koutě strávil domky na pořadí od čís. 123 (Sováček) k čís. 183. (Vlk) Ž větších požárů (rozlohou neb tím, že někdo uhořel) vzpomíná se na oheň u Kráupků (č. 37 r. 1904), Rosů (čís. 138, r. 1912) Pokorného Ant. (čís. 35 r. 1911), u Dosedlů v Bráně (č. 18. r. 1912) u Drápalů, u Ryb (č. 227 r. 1914). Po obrovských požárech r. 1871 a v Dol. Koutě vznikl spolek hasičský (r. 1875.), jehož přičinněm se ohně udusi nebo se lokalisují. Strašlivé povodně vydesily obec několikráte. Pamětníci uvádějí povodeň r. 1882 (15 srpna), povodeň 1889, (smetla nově vystavěný kamenný a želez. most v Dol. Koutě před čís. 83, kdež nyní přejezdějí potok) dále 29. června 1905 a r. 1915.

Při některých stížích byl dřevěný most a lávky, strhány břehy, poškozeny značně silnice a cesty, úroda polní podél potoka byla zničena, hlína sebrána. Jchlivky s dobytkem voda brala, náčiní ke dvorů, misky, šidla a j. věci. Obrovské klády plovaly jako píčka a stavěly se vodě v cestu, zvyšující tak plů zhouby. Bylo by třeba potok regulovati, neb příčinou zátop jsou až příliš vlnité se vinoucí břehy.

Války.

Netřeba zvláště dovozovati, že za dob válečných bylo hrůzami války postiženo i území obec. Za válek husitských bylo sousední město Jevíčko r. 1431 Prokopem Holým dobyto a dosazena v něm na čas česká rada městská. Jisté, že působilo dobývání Jevíčka i na obec Jaroměřice. Za války 30ileté byl citelně postižen celý okres, rovněž i za války prusko-rakouské.

Prusové ve vsi drancovali, vše brali a kradli. Jak obyvatelstvo před nimi prchalo a schovávalo vše, co k jídlu bylo, před jejich nenasytnými žaludky, vypravují dosud žijící svědkové. Dnes říkává se: „Jí jak Prus“, o člověku, jen vše dohromady ve velkém množství sní. V mystických žijícího pokolení žištěnou útrapy války světové, jež nebyla vedena sice blízko, ale působení její rádně obec cítila, jak patrně z ličení let válečných.

Z epidemií v obci rádnějších dlužno zaznamenati mor r. 1770 a 1771 a tyfus (hlavnicka) r. 1843, jenž spojen byl se strašlivým hladem. (Dle tvrzení do nedávna žijících svědků požívali lidé postrochané kůry stromů) K nim dluží se cholera r. 1866 po případě Prusáků vzniknuvší. R. 1908 zemřelo mnoho dětí na spálu. Pokročilá věda lékařská zamexila šíření se epidemií za války světové, takže té metly byli jme ušetřeni.

Z nakažlivých nemocí dobytka rádně v obci několikráte skintavka a kulhavka, nejvíce asi r. 1913.

Epidemie.

Bývalí

Pokud paměti a přístupné záznamy sahají, možno poznati, že osudy obce řídili následující starostové: Šimon Hlaváčků (kol. r. 1817) Rovner (řecený „Kameník“), oba začarší roboty, Popelka, Vdvičil František, Dosedla František (v r. 1866), Friedl František, Pozdírek Jan, Mikuláš Henszl, Eduard Rovner, Schneider Bedřich (za světové války), Bedřich Kopecký (po přiviatu 1919-1923), Lambert Pozdírek (nynější starosta).

Starostové.

Příslušnost

Obec Jaroměřice podléhá (t. j. přísluší) okresní politické správě v Mor. Třebové, bernímu úřadu v Jevíčku, berní správě v Mor. Třebové, okr. finanč. ředitelství v Brně, okres. silnič. výboru v Jevíčku, okres. škol. výboru v Mor. Třebové, poštovní a telegrafní úřad jest v místě, stanice dráhy Jevíčko-Jaroměřice je 1630 m vzdálena při silnici Jevíčko-Jaroměřice, dále podléhá obec četnické stanici v Jevíčku, okresnímu soudu v Jevíčku, Obchodní a živnostenské komoře v Brně. - Dle církevního zařazení přísluší obec děkanství Vel. Opatovice, arcibiskupství olomouckému. -

obce.

Okrasa obce. Zvláštních okras (pomníků a sadiček umělých) obec nemá, jest však krásná svoji polohou, okolními lesy a hojností okrasného stromoví, zvláště lip. Vesnici krásí bezesporně Kalvarie se svým kostelíkem a vily na úpatí hory rozložení. (Vila Dr. Škrápského, stavitele Hlublíka, továr. Romera a správce Kojreckého). Krásné romantické partie přírodní jsou v celém okolí. Korunou krásy jsou lesy, jež pokrývají přes polovinu půdy obce náležející. Za větší podnikavosti mohla by se státi obec letním bydliskem měšťanů.

Obyvatelé.

Pro posouzení vzrůstu a pohybu obyvatelstva (národnostního a nábož.) uvádím data o trojím sčítání lidu v desetiletých časových intervalech provedeném. Dle sčítání z r. 1900 má osada Jaroměřice 271 domov. čísel 1.814 obyvateli a Nový Dvůr 22 čísla se 130 obyvateli, úhrnem tedy 1944 obyvateli. Dle nábož. vyznání bylo 1919 katolíků, 9 evangelíků a 16 židů, dle národnosti 1934 Čechů a 13 Němců. Sčítání dle staru (^{3/4} 1910) vykazuje tento výsledek: Počet domů 284, obytných stran 435, úhrnem přítomn. obyvatel 1874, mužských 889, ženských 985, vyznání nábož. římsko-katol. 1885, helvetského (reform.) 7, israelit. 11, pravoslav. 1, obcovací řeči české 1869 obyv., přísluš. zemí koruny uhers. 4, z cizích států 1, nepřítomných obyvateli domácích 110, úhrnem obyv. s Novým Dvorem 2026.

Hlavní výživy poskytuje obyrabělostou polní hospodářství, mimo to kromě obvyklých na vsi řemesel provozuje se hojně řeznictví, tesářství a stolařství. Lednice a tesáři jezdí na práci až do Brna, Prostějova a Mor. Třebové. Hodní lidé nalézá zaměstnání u velkostatku, jejíž má toho času najmut p. Josef Podivínský, někteří lidé pracují stále v tkalcovně v Chornicích, méně v továrně na šamotové zboží v Opatovicích. V zimě zaměstnáno je mnoho mužů kácením dříví v lesích, rolníci zaměstnávají své potahy odvážením dřeva na nádraží, do Opatovic neb do Šebetova na pilu. Průmysl v obci jest upatrný. Založením továrny prospělo by se vesnici, chudina (Račany, Vidlíky) našla by zaměstnání. Z průmyslových produktů vyvážejí se pouze výrobky Kornerova parostrojního uzenářství (vyváželo se až za hranice) a zboží Hymetalovy výrobny hospodářských strojů, plyno- a vodovodů, oba podniky však vinou války poklesly. K větším závodům živnostenským možno řaditi 3 mlýny (2 s pilami), 2 pihelny náležející mistrům stavitelům (2) a 1 parní pilu. (majetk stavitelů Váby) Z živnostníků zastoupeni jsou nejvíce obuvníci, krejčí (švadleny) a řezníci. Obchodu smíš. zboží je 7, hostinců 6 (začítána i. Chaloupka u žericha, „Restaurace“ u nádraží a hostinice v Novém dvoře. mimo tyto hostince byl 1 křižer, t. z. „Spice“) 1 prodejna kořalby (palírna) a ve 4 obchodech prodávají se lihoviny pod náthou. Trafiky jsou dvě. Otravy tedy dost!

V čele obce stojí zastupitelstvo smírnou cestou dne 16. září 1923 vzešlé: starosta Lambert Pazdírek, náměstí Schneider Bedřich, nám. I. Dr. Skřípský; radové obec: Kopecký Bedř, Dosedla Josef, Uha František (mlýnář), Kloušek František (listonoš), Pospíšil Frant, (rolník); výborů: Dosedla Frant, Mackrle Frant (stavitel), Chromec Julius, Fojtek Ludvík, Dirr Vincenc, Uha Jan, Eliáš Jindřich, Hymetal Antonín, Václavěk Metoděj, Krajčiček František, Dosedla Jindř., Snajdr Richard, Svěc Jan, Pazdírek Josef, Říha Julius a Hymetal Jan. (náhradníci neuvedeni)

Záležitosti peněžní a rozpočtové a. t. d. má na starosti a

Obecní
zastupitelstvo.

po dobrozdání zastupitelstvu předkládá * xv. finanční komise, již tvoří předseda Dr. Skřípský a členové: Kopecký (soc. dem.), Dosedla Jos. (lid.) Kubín Fr. (rep.), Hrazdara Leop. (zír.) Krumstát Jan (soc. dem.) Pokorný Frant. (lid.) Dosedla Frant. (r.)

Úřad obecního tajemníka vykonává Leopold Kalandria, narozený r. 1886 v Jaroměřicích, obecním sluhou (posel) jest Jan Hloušek, narozený 1871 v Jaroměřicích.

Osoby, jež zau- Mimo uvedení funkcionáře obce zaujímají v době psaní veřejné ni popisné části kroniky (1924) tyto osoby veřejné postavení pastavení v obci. v obci: Učitelstvo: Eduard Hampel, z. nadučitel * 1872 v

Hor. Štěpánov, Frant. Šoška, učit. * 1880 v Boskovicích, Jar. Šidler, n.č. * 15. V. 1889 ve Zbýh v Č., Římská Julie, učit. * 22. IV. 1894 v Ušobrně, Kobzová Olga, učit. * 2. IV. 1899 v Bělé, Marie Dobysková, výpomoc. učit. z. Olomouce, Bohumír Zemánek, výpomoc. učitel z. Litovle. (Poslední dra do 30. VI. 1924) ženským ruč. pracím vyučuje ind. uč. Anna Venosová * 1873 v Hraběnově. — Náboženství říms.-kat. vyučuje

na míst. škole mistoděkan P. Josef Januška, místní farář, P. Josef Pleva, katecheta z Jevíčka a P. František Černoušek, farář z Biskupic — Na pokračovací škole, jež měla r. 1923/24 dvě třídy, působili: Vincenc Valenta, naduč. v. v. * 1854 v Lebetově, jako správce školy, vyučovali uvedení učitelé Šoška a Šidler a učitel Frant. Medřík * 1900 v Jaroměřicích, na menšinové škole v Chornicích působilí. — K učitelstvu nutno přiřaditi učitele zde ve výslužbě žijící, t. j. Frant. Tesáří * 1849 v Okrožimí, (viz str. 27.) dále zmíněného Vinc. Valentu (viz str. 27.), učitelku v. v. Hlubíkovou (roz. Hlobilovou) a Inášilovou (roz. Udrvalilovou.)

Duchovní správu příslušníků církve říms.-kat. a matriku vede mistoděkan P. Josef Januška, farář v místě.

Úřad poštmistra vykonává Antonín Pochvalovský, narozený 6. / 12. 1891 v Kuvěrně, okres Tišnov, listonošem je František Hloušek, * 1880 v Jaroměřicích. K veřejně působícím osobám dlužno řaditi též osobu Dr. Skřípského, lékaře v Jaroměřicích, jenž vyhledáván jest svým okolím.

O vzdělání obyvательства pečuje škola obecná, jež jest třídní. Učňové doplňují vzdělání své v místní živnostenské škole pokračovací. (zaklána 1913), (po válce znovu zřízena 1922). Rolníci synkové navštěvují nově zřízenou zimní hospodářskou školu v Jevíčku. Mládež, jež nabýti má vyššího vzdělání, než poskytuje škola obecná, dochází do měšťanky nebo redlky do Jevíčka. Na vyšší a odborná studia vypraví se místní studenti do Brna neb do Prahy.

Kulturní život v obci.

školy.

O místní školu pečuje místní školní rada, jejíž členové r. 1924 jsou: Kopecký Bedř., předseda, Eliáš Jindř., a Haclavěk (za soc. dem.), Frant. Pospisil (za republ.), Hloušek Alois (za živnost), Schneider Bedř. (za lid.). Učitelstvo zastupeno jest Ed. Hampllem, Frauť. Loškou a Jar. Fidlerem.

O provedení kulturního života pečovati má místní osvětová komise. Předsedou jejím jest Bedřich Kopecký, ob. radní, členy za různé politické strany Loška Frauť. (rep.), Rostisl. Falť. (živn.), Jan Kurnstát (soc. dem.), Jan Vymětal (lid.), Jar. Fidler (za uč.), Jindř. Eliáš, (za míst. šk. radu.)

Obecní

knihovna.

Poučování a zábavě občanů slouží obecní knihovna zřízená 3. června 1920 dle znění zákona o veřejných knihovnách. Do obecní rady knihovny byli mimo předsedu Frauť.

Dosedly pánové: Frant. Macherle, (staritel) Štěpán Brenner, Dír Vincenc, Frant. Loška, Alois Stejskal, Dvořák Emanuel, (Dosedla František. — ^{předseda} Knihovníkem stavenou byl učitel Ed. Hampl. V říjnu knihovny viz r. 1920 stáť. Koncem r. 1923 má knihovna 301 vadlk.

Život kulturní možno posuzovati dle časopisů obyvatele odbíraných, dle činnosti spolků, zvyků a částečně i dle blahobyti lidí. — Mimo časopisy odborné, spolkové, různé věstníky a díla čistě literár. a vědecká docházejí dle sdělení pošt-mistra časopisy: Lidové noviny (15 exempl.), Svoboda (4), Československý deník (4), Moravské noviny (19), Lidový deník (3), Nasinec (2), Národní politika (2), Pořev (1), Národní osvobození (2), Věnkov (1), Role (1), Den (2), Nový lid (asi 50), Stráž socialismu, Naše zájmy, některé týdeníky a listy žertovné.

Nejstarším spolkem v obci se slov. dobrovolných hasičů

Spolky.

založený r. 18. 75. (Starostou jeho t.č. jest starosta obec L. Pazdinek, zjednatelom L. Kalandra, velitelem Jan Popelka.) Zájmu národních dbá „Národní jednotu“. (Předseda Frant. Tesar, zjednatkou Hublíková Josefa) Tělocvičné spolky zastoupeny jsou Sokolom (Pochvalovský, starosta, Medvík Fr., náčelník a vedčatel, Fr. Zahradník, zjednatel), a dělnickou tělocvičnou jednotou [(P. Š. J.) Kopecký, starosta, Ota Lad, náčelník, Hávra Frant, zjednatel.] zájmu starovských hájí „Agrární dorost“ („Místní skupina dorostu republikánského“), předseda Fr. Kle, zjednatel Ben. Korman] a různá sdružení a strany politické jako: „Sociální demokratická strana“ (náčelník Václavek), „Lidová strana“ (B. Schmidt), „Republikánská strana“ (předs. Poseda František), „Domovina“ (maloročníci, předs. Jul. Ríha), „Životenská strana středostarovská“ (předs. Zahradník). Invalidé a lidé utrpivší válkou škodu sdružili se ve spolek „Válečných poškozených“ (1919.) V poslední době vzniklo „Sdružení zedníků a stavebních dělníků“. „Učenářsko-pěvecký spolek“, Beseda, jehož činnost byla již před válkou přerušena, byl r. 1920 rozpuštěn. (viz str. 67.) Spolky kulturního poslání se dobře snášejí, chybí všem však více opravdovosti, obětavosti a zájmu. Nejčinnější si vede „Sokol“, který má k tomu též nejlepší podmínky, vzhledem k ostatním spolkům.

Blahobyt lidu jeví se ve způsobu života a různých zařízení pro zdraví a pohodlí lidu.

Oděv.

Národní kroj horácký téměř zcela vymizel. Než, budiž k vůli zajímavosti popsán. Po „starodárnou“ šatili se lidé u nás takto: muži nosili žluté, také černé koženéky, modrou, soukennou kamilolu s dvěma řadami lesklých bílých knoflíků, rásný plášť z modrého sukna s bílým kovovým zapínadlem pod krkem, černý šátek obvázaný kol krku, na hlavě beranici a na nohou boty s holínkami až po kolena, ženy prok černé krátké sukne neb modročervené konofasky, rásné zástěry, temné soukenné špenzry (špenzle), bílé plaváky na krku, na hlavě veliký červený šátek (hozlenda), na

nohou žluté neb i červené punčochy a nízké vykrojené střevíce. Ve všední den šativali se muži při domácínosti takto: plátěná, v novější době však častěji bavlněná (kartouňová) košile, kalhoty z režného plátna, cajková vesta, jakákoli čepice nebo klobouk je celý úbor. Chodili bosky a bez kabátů. Dokud se pěstovalo více lnu a tkalo více domácího plátna, hotoven byl domácí všední šat, mužský i ženský, výhradně z plátna, barevného i holého. nyní převládají všude látky barvené. Plátna se používá k potřebám hospodářským, na šiti pytlů, plachet travních i vozových a p., jemná bílá plátna už se ani netkají. Nyní obléká se lid po módě, též po poloměstsku.

Jidla.

Jidla varí se jiná než dříve. Chudina však, již je dosti, zůstává věrna staré stravě. Musí jí dostatečně brandbory a zelí. Je dobré, když těch je v zimě dosti. V létě dají se lépe. Tydělají se poměrně, je dostatek chleba, i maso bývá v neděli. V zimě pominuje však „zelná“, „česneková“ a „kminová“ polévka.

Pohodli lidu.

Pohodli lidu slouží elektrické osvětlení, zřízené v r. 1920. Mělo být zřízeno již před válkou dle znění protokolu o schůzi obecního zastupitelstva ze dne 5. 13. 1914. Dne 28/3. 1914 projednáván rozpočet na elektrisaci obce v obnosu 19. 994 Kč od fy. Bartelmus a Donát v Brně. Obec obrátila se v radu k zemsk. výboru, jenž odpověděl, by čekala na pokyny. (Morava má být rozdělena na obvody, jež by byly napájeny proudem z výhodně volených center.) Čekala však marně — válka vše přehazila. Ujednání pokračování r. 1918 a r. 1920 se přání lidí uskutečnilo.

Fodovodu, jehož potřeba se v obci pocituje, u nás není. Jednáno bylo o něm 18. 7. 1912 a 29. 8. 1912, žádáno bylo o rozpočty. Vše však bylo odloženo.

Žalozna místní, jež jest velikým dobrodiním lidu založena byla asi r. 1912.

Velmi mnoho starostí (co se týče umístění) bylo s kontrolní vahou, jež stojí na náměstí před Friedlovými. Původně jednáno o ní v obci 14. 9. 1912, pak 10. 7. 1913, 24/4. 1913 a postavena byla r. 1916.

Zvyky.

Jež ve zvycích lidu odrážejí se kulturní poměry obce. S národním krojem zapadly i staré křesťanské a zábavy a mixi staré písně národní. Vyhynuly večerní, přástky, kdy se naspiávalo tolik pěkných písní, přestávají i „dračky“. Ze zábav zbyly jen „michačky“ t. j. varení povidel a musiky, nikoliv však s národními tanci. A co to bývalo poutí? Poutníci putovali z místa do Suchbela, na sv. Kopeček, na Uraňov u Brna, do Koupu, do Křtin, jednotlivci též na Hostýn, Zelená a do Vanberče. Nyní se průvody jich tenčí. Do některých míst ani již nechodí. Jež kamikají poutě místní. Některé zvyky dosud se zachovaly. Sv. Mikuláš navštívuje a obdaruje děti různými věcmi. S ním chodí čert. Nemůže-li sv. Mikuláš přijít a „omešká se“, přichází místo něho „Maticka se smát“. (8./12.) Na Štědrý den chodí „Perechta“ a „vrtá“ břicha těm, kdož její rádi zlí. Vánoční stromek stojí téměř v každé rodině, koledování přestává. Na svátek „Tři králie“ oblékají se hoši za tři „krále“ a putují od domu k domu zpívající vánoční koledy kol jeslicek, jež nosí s sebou a staví doprostřed světnice. Hoši se těšívají na „pomlázku“, již říkají „maskut“. (Velikonoční pondělí). Děvčata darují jim malovaná vajíčka, za něž šohají pak musí koupiti pouti. Ze zvyků svatebních uvedeno budiž „Zalykování“. Ženich musí vypláceti chasu nevěstu, když jdou v průvodu do kostela a chasa zaduší je provazcem přes cestu nataženým, pestřými šátky a fábory ověšeným. Občejně platiti však musí všichni svatebčané. Zvyk tento zvrhl se ve vyděračství a byl již zakázan, honá se však stále. Žvaní svatebních hostí obstarává „řečník“ (družba) s opentlenou hůlkou a mládenec. Nevěsta před ženichem se zavírá a ženich si ji musí vyprositi. Pak následuje posvěcení. Nevěsta má v kostele stoupnouti ženichovi na palec, by poslouchal. Po svatbě propíjí se peřiny. Při-li o svatbě ráno, padá prý

štěstí, odpoledne děti. Svatební průvod přecházel vesnicí doprovázen muzikou. Mládenec nosil na hlavě t. z. „nevěstin koldě“, jejíž obstarání musila „stará svatba“. Po svatební hostině „u stolu“ bývá taneční zábava. Hostinou končívali prohíby, křtiny, úvody a j. rodinné uddlosti. Kdo neběře hned podávaného jídla nebo nápoje je „pešné.“ (pyšný.) — Mnoho zvyků a pověr zachovalo se z dob pohanských. Děti strašívají se „Polednic“, „Klekánic“, „Divženkami“ a „Hlastmany.“ Věří se dosud (starší lidé) v jousnost mūr, jež v noci lidi dusí a moří. Čarodějnice, dle pevné víry starých provozují svoje „reji“ a škodí lidem i dobytku. Ještě kol r. 1920 sázely lidé (někteří) do hnoje březové chvoje na odstrašení čarodějnic v noci na 1. máje. Věří se dosud, že jsou lidé, kteří dovedou „zarádit kroupy“ a zachráněvati všeliké neduhy a rady tělesné. („Křemožní“ lidé tito ještě dnes žijí). Člověk může být „uškut“ (t. z. ubranut, lid říká „hořknout ho“). Dobytek, jenž byl „uškut“, chřadne. Vstupující do chléva, musí sousedé na dobytek naplívati, by ho neuškli. (Dělá se zvláště vyhlým mláděťm) V léčení užívá se často domácích prostředků, jež bývají mnohdy nerozumné a ohrožují zdraví. Pověr různých je v lidu, zvláště u starých osob, velmi mnoho. Věří se téměř všeobecně ve význam snů a „značení“.

Pověry.

Obyvateľstvo žilo v poměru velmi srdečnému. Všichni ve vsi jmenováni byli „strýčky“, „tetickami“, „kmotry“, „sousedy“. Ze válce světové naučili se lidé šávisťi, sobeckosti a vypočítavé praktičnosti. Vzniklo stavovské rozkastrování, domýšlivost, nadnášená a hanobení jiných, čímž srdečnost velmi utrpěla.